

3. Дьячкова О. Фестивальні палімпсести / О. Дьячкова // Критика. –2001. – №10. – С. 29-31.
4. Ильин И. А. Собрание сочинений / И. А. Ильин. – М: Русская книга, 1993. – 400с.
5. КУЛЬТУРА – МИСТЕЦТВО – ОСВІТА: науково-методичний збірник / ред. кол.: В. В. Белікова, І. В. Могілей, О. І. Шрамко. – К.: Гроно, 2005. – Вип. 1. – 96 с.
6. Огар Е. Аудіовізуальна та книжкова культура в житті сучасної молоді: протистояння чи компроміс / Е. Огар // Вісник МАУП. – 1998. – №4-5. – С.4.

References

1. Vybykhyn, V. V. 1993. *Yazyk fylosofyy [Language of Philosophy]*. Moscow: Publishing Group «Prohress».
2. Dobryns'ka, N., 1998. Yaku kul'turu molod' obyraye i yaku kul'turu vtilyuye ? [What kind of culture does he youth choose what kind of culture does it embody?]. *MAUP Bulletin*, 4-5, p. 4.
3. D'yachkova, O., 2001. Festyval'ni palimpsesty [Festival Palimpsests]. *Criticism*, 10, pp.29-31.
4. Yl'yn, Y. A. 1993. *Sobranye sochynenyu [Collected Works]*. Moscow: Russian book.
5. Byelikova, V. V., Mohiley, I. V., Shramko, O. I., ed., 2005. *KUL'TURA – MYSTETSTVO – OSVITA [CULTURE - ARTS - EDUCATION]*, 1. Kiev: Grono.
6. Ohar, E. 1998. *Audiovizual'na ta knyzhkova kul'tura v zhytti suchasnoyi molodi: protystoyannya chy kompromis [Audiovisual and book culture in the life of contemporary youth: confrontation or compromise]*. *MAUP Bulletin*, 4-5, p. 4.

УДК 159.923.2:378.011.3-052

DOI:10.31339/2617-0833-2019-2(27)-2-95-100

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НОВИХ УМОВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Щербан Т. Д., Гоблик В.В., Павлик М.А.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF STUDENTS' ADAPTATION TO THE NEW CONDITIONS OF EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Scherban Tetyana, Hobylyk Volodymyr, Pavlyk Marta

Важливими умовами повноцінного розвитку людини є її здатність самостійно визначати свій життєвий шлях і досягати поставлених цілей. Особистість може бути поступлива до думки більшості, часто схильна до того, що погоджується, не виражає супротиву груповому тиску. Особливо чутливою до таких процесів є першокурсники. Цей етап пов'язаний не тільки з адаптацією особистості до нових соціальних умов, до нової соціальної групи, але і характеризується розвитком особистісної зрілості, усвідомленням себе як суб'єкта який заслуговує на повагу.

Діагностичне дослідження дало можливість констатувати наявність достатньо високого рівня конформності у першокурсників, виокремити гендерні відмінності чинників конформної поведінки. Результати дослідження можуть бути використані практичними психологами закладів вищої освіти для корекції конформної поведінки студентів, для розвитку їх особистості.

Ключові слова: адаптація, психологічні особливості адаптації, першокурсники, конформність, конформна поведінка, самоповага.

The ability to determine one's life path and achieve the set goals independently, is an important condition for a healthy development of a person. However, a person can be compliant

with the opinion of majority, often inclined to agree, not expressing resistance to group pressure. In such a case, people often neglect their interests and aspirations, because they feel less than others and have low self-esteem.

Freshmen are particularly sensitive to such processes. This stage is connected not only with the adaptation of the individual to the new social conditions, to the new social group, but it is also characterized by the development of personal maturity, awareness of him/herself as a subject that deserves respect. The process of personal development is not an easy one because, on the one hand, adapting to different new social groups places demands on the individual, and on the other hand, self-development is connected with awareness of its uniqueness.

The analysis of scientific works on the problem of students' adaptation period indicates that freshmen are characterized by conformism, which confirms the relevance of the conducted research. Psychological factors of conformal behavior were highlighted in the study, which are the characterological features of student's personality. Namely, it is: a great need for group support; the need to communicate with peers and the need to support interpersonal relationships with them; low self-esteem, low level of responsibility, insecurities.

A diagnostic study made it possible to ascertain the presence of a sufficiently high level of conformality in the freshmen, to distinguish the gender differences of the factors of conformal behavior.

The results of the study can be used by practical psychologists of higher education establishments to correct students' conformal behavior, in order to develop their personality.

Key words: *adaptation, psychological features of adaptation, freshmen, conformality, conformal behavior, self-esteem.*

Важливими умовами повноцінного розвитку людини є її усвідомлене прагнення до максимального розкриття та реалізації власних потенційних можливостей, здатність самостійно визначати свій життєвий шлях і досягати поставлених цілей. Теорія особистісного розвитку та саморозвитку особистості заснована на тезах про самостійність та відповідальність. Дана теорія не враховує те, що людина може бути поступлива до думки більшості, часто схильна до того, що погоджується, не виражає супротиву груповому тиску. Причому у такому випадку особистість часто нехтує своїми інтересами прагненнями, бо відчуває свою меншовартість у порівнянні з іншими, має низькі показники самооцінки та самоповаги.

Особливо чутливою до таких процесів першокурсники. Цей етап пов'язаний не тільки з адаптацією особистості до нових соціальних умов, до нової соціальної групи, але і характеризується розвитком особистісної зрілості, усвідомленням себе як суб'єкта який заслуговує на повагу. Процес особистісного розвитку є непростим, оскільки, з одного боку адаптація до різних нових соціальних груп висуває вимоги, тисне на особистість, а з іншого боку, саморозвиток пов'язаний з усвідомлення своєї унікальності та неповторності.

У соціальній психології дослідження психологічних чинників поведінки особистості займає одне із чільних місць у працях науковців А. Адлера, К. Роджерса, Е. Фрома, С. Аша, С. Міліграма, М. Шерифа. В українській психології проблема поведінки у групі розглядалася в контексті розвитку особистості через: роль діяльності у процесі формування особистості (О. Г. Асмолов, Л. С. Виготський, В. В. Давидов, О. М. Леонтьєв та ін.); характер становлення та адаптації особистості (К.О. Абульханова – Славська, О.Г. Асмолов, Л.І. Божович та ін.); можливості саморегуляції особистості у життєдіяльності (В.П. Зінченко, В.В. Столін, Д.О. Леонтьєв та ін.). Багатогранні аспекти ранньої юності знайшли своє відображення у працях багатьох видатних психологів, а саме С. Холла, Е. Шпрангера, Ш. Бюллер, К. Левіна, Ж. Піаже, Е. Еріксона. Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, Б.Г. Ананьєв, Д.Б. Ельконін, Л.І. Божович розглядають даний період з точки зору зміни соціальної позиції особистості.

Про те, ґрунтовний аналіз вказаної проблеми свідчить, що велика увага приділялася поясненню цього психологічного явища, ніж шляхам опору тиску групи. Поза увагою

дослідників залишилися питання вивчення чинників проявів конформності, зокрема гендерних чинників. Недостатньо розкритими є і питання особливостей конформності у періоді адаптації студентів до навчання у вищому закладі освіти. Отже, незважаючи на різносторонні та ретельні теоретичні та емпіричні дослідження проблеми конформної поведінки малодослідженим залишається питання визначення психологічних чинників конформної поведінки першокурсників.

У зв'язку з цим в процесі проведення теоретико-емпіричного дослідження ми зосередили свою увагу на проблемі виокремлення детермінант, психологічних особливостей схильності особистості до конформізму та прийняття тиску групи, індивідуальні особливості соціалізації першокурсників.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних особливостей конформної поведінки сучасних першокурсників.

Важливою ознакою формування особистості, яка розпочинає своє студентське життя є її активність, самостійність, прагнення до самореалізації. Очевидно, що основою розвитку таких якостей є самоповага. Саме вона детермінує впевненість особистості у поведінці, діяльності, пізнанні. Юнаки і дівчата із заниженою самоповагою часто відчують труднощі у спілкуванні, важко адаптуються до нових соціальних груп, є не самостійними у прийнятті будь-яких рішень. Низька самоповага особистості не тільки детермінує виникнення відчуття самотності, але і відносно невисокий рівень соціальних домагань. Як наслідок індивід відмовляється від виконання змагальної діяльності, від міжособистісного спілкування. Тобто, людина відмовляється від: мети, бо не вірить у власні сили; дружнього кола, бо не вміє налагоджувати взаємини. Таким чином, такі молоді люди стають безініціативними, не вміють брати відповідальність за свої дії та прийняті рішення [1].

Першокурсники характеризуються впливом нових соціальних груп. Такий вплив більшості часто реалізується через конформізм як феномен групового тиску. Виявляти конформність означає не тільки чинити так, як чинять інші, а й піддаватися впливу цих «інших». Конформна поведінка – це поведінка індивіда в умовах впливу групи. Комфортність – властивість індивіда, яка характеризує схильність піддаватися тиску групи. Ця поступливість знаходить свій вияв у зміні його поглядів та поведінки відповідно до точки зору більшості [2].

Протягом адаптаційного періоду молоді люди намагаються пройти всі труднощі самостійно, щоб потім мати підґрунтя для вирішення важливих ситуацій. Зазвичай, це прагнення може бути небезпечним. Незважаючи на намагання бути самостійним, юнаку потрібна підтримка з боку групи, яка може допомогти адаптуватися до нового середовища, привити певні традиції та звичаї. Рівень конформності можна визначити за комплексом певних причин, до яких можна віднести стать чи вік. Окремі психологічні якості особистості.

Доцільно відмітити, що протягом навчання на першому курсі мають місце дві протилежні тенденції розвитку особистості: розширення її сфери з однієї сторони та індивідуалізація – з іншої. Практично всі юнаки та дівчата є членами нових груп, які в першу чергу задовольняють свою потребу у вільному спілкуванні.

Основою формування світогляду є внутрішня позиція особистості. Зрілість та самостійність молодої людини визначається її спрямованістю в майбутнє, її активністю, яка пов'язана з її перспективами, її мотиваційними настановами.

У розвитку спонукальної сфери в юності існують і певні статеві відмінності. Як свідчать дослідження, у дівчат більше виражений мотив спілкування, у хлопців – мотиви саморозвитку, самореалізації, розвитку особистості. І дівчата, і хлопці формують свої життєві плани лише на найближче майбутнє, про віддалену перспективу багато з них ще не задумується.

Отже, головним досягненням особистості у періоді адаптації до нових умов у вищих закладах освіти є самоусвідомленість, самоповага, готовність до самостійного дорослого життя, здатність бути суб'єктом власного життєвого шляху. Узагальнюючи можемо виокремити психологічні чинники, які сприяють формуванню конформної поведінки

особистості першокурсника, а саме це особистісні якості: висока потреба у підтримці групи та потреба у спілкуванні з однолітками та підтримці з ними міжособистісних стосунків, низька самоповага, низька відповідальність, не впевненість в собі.

Для вирішення поставлених завдань використано наступні методи: аналіз і систематизацію, порівняння й узагальнення теоретичних та емпіричних досліджень. Діагностичним інструментарієм дослідження конформної поведінки старшокласників став 14-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела. Дослідження проведено базі Мукачівського державного університету. Вибірка складалася з 50 студентів 1 курсу (25 дівчат та 25 хлопців). При опрацюванні отриманих результатів за 14-факторним особистісним опитувальником Р. Кеттела діагностовано конституційні риси особистості.

Встановлено, що 24 студенти (48 % від загальної кількості) продемонстрували високий ступінь конформізму (рис. 1). За гендерним показником це 10-ть юнаків і 14-ть дівчат. Це свідчить про хоч і невелике, але переважання високих показників саме у дівчат. Однак, загалом цей відсоток перевищує встановлені 34 %, про які стверджував Соломон Аш[3].

При проведенні аналізу відповідей студентів на запитання 15 («Коли я планую щонебудь, я вважаю за краще робити це самостійно, без будь-чєї допомоги») було встановлено, що і дівчата (80%) і юнаки (70%) обирали варіант «ні», що свідчить про високу потребу у підтримці групи. Вважаємо такий показник обумовлений адаптаційним періодом першокурсників.

Аналіз відповідей на запитання 32 («Мені не подобаються товариські, компанійські люди») показав, що і молоді чоловіки (40%), і юні жінки (40%) одностайно вибрали варіант «ні». Тільки незначний відсоток (20%) студентів обрали відповідь «важко сказати». Це підтверджує: особливість адаптаційного періоду, підвищену потребу у спілкуванні з однолітками та підтримуванні з ними найширших стосунків.

Відповіді на питання 49 («Я б швидше вважав за краще провести два літні місяці в селі з одним або двома друзями, ніж очолювати групу в туристичному таборі») показують, що значно більший відсоток дівчаток дали відповіді «швидше так» (50%), а у хлопчиків відповіді розподілилися у межах «ні»(30%) та «важко сказати» (42%). Для конформістів не притаманна незалежність, водночас вони не схильні і до відокремленості.

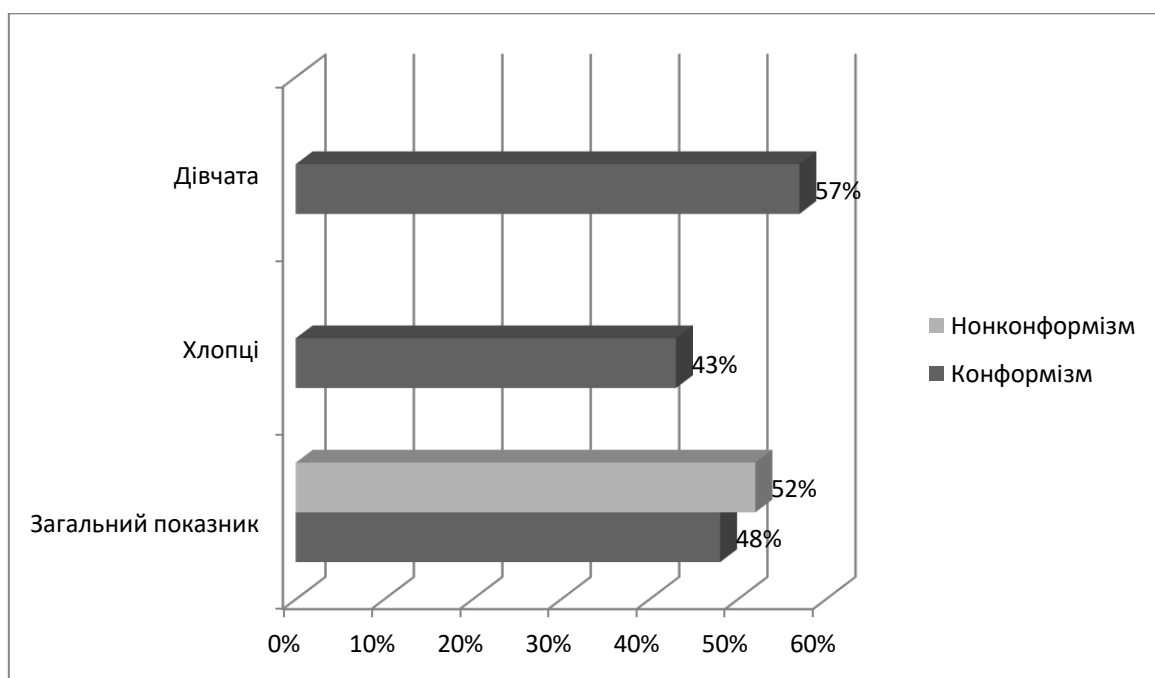

Рис 2.1 Результати дослідження за фактором «конформізм-неконформізм»

Відповіді на запитання 66 («Я уникаю громадської роботи і пов'язаної з цим відповідальності») продемонстрували, що дівчатка («ні» – 60%) прагнуть більш активно включатися в громадську роботу. Можливо тому, що таким способом вони водночас показують і свою відданість групі, і те, що вони підкоряють вимогам дорослих. У хлопчиків мають місце і відповіді «ні» (36%), і «швидше так» (24%). Це можемо інтерпретувати наступним чином: у цей період припадає пік незалежності від дорослих, а громадська робота – це виконання певною мірою доручень дорослих. Крім того, як зазначають класні керівники, хлопці взагалі менш схильні до прийняття та виконання громадських доручень, аніж дівчатка.

Відповіді на питання 100 («Я віддаю перевагу іграм, де кожний грає за себе, аніж тим, де треба грати в команді або мати партнера») демонструють переважання відповідей «ні». У дівчат цей відсоток дещо нижчий (90%), аніж у хлопців (94%). Це пояснюється, на нашу думку тим, що у них менше прагнення до конкуренції у цій сфері. А взагалі командна гра – це зменшена модель людського колективу. Задача гравця команди – перетворитися на частину єдиної машини. Добре соціально адаптована людина не побачить в цьому ніякої труднощі. А ось низький ступінь адаптації примусить гравця відчувати поперемінно то тиск, то приниження, то неорганізованість, то невизнання його особистих заслуг, то ще щось. А це абсолютно не притаманне конформісту, який легко адаптується.

Узагальнення та систематизація отриманих емпіричних даних дало можливість визначити ряд психологічних чинників конформної поведінки студентів, які характеризують особистісні якості. А саме, це є: висока потреба у підтримці групи; потреба у спілкуванні з однолітками та підтримці з ними міжособистісних стосунків, незалежність, потреба працювати в команді.

Констатовано гендерні відмінності чинників конформної поведінки старшокласників. А саме: для дівчат важливими є якості: «поступливий», «скромний», «часто вдаюся до допомоги інших». Для хлопців характерними є чинники «захоплююся і схильний до наслідування», «дуже поважаю авторитети». Дослідження психологічних особливостей мотивації досягнення дало можливість виокремити наступні тенденції: мотив прагнення до успіху більш притаманний дівчатам; мотив уникнення невдачі більш притаманний хлопцям.

Аналізу наукових праць з проблеми адаптаційного періоду студентів зазначає, що однією з типових рис сучасного першокурсника є конформність. Доведено важливість думки групи для молодшої особи. Відчувається прагнення бути «як усі». Отже, першокурсникам властивий конформізм, що підтверджує актуальність проведеного дослідження.

Виокремлено психологічні чинники конформної поведінки, які є характерологічними рисами особистості студента. А саме, це є: висока потреба у підтримці групи; потреба у спілкуванні з однолітками та підтримці з ними міжособистісних стосунків; низька самооцінка, низька відповідальність, не впевненість в собі.

Діагностичне дослідження дало можливість констатувати наявність достатньо високого рівня конформності у першокурсників, виокремити гендерні відмінності чинників конформної поведінки.

Результати дослідження можуть бути використані практичними психологами закладів вищої освіти для корекції конформної поведінки студентів, для розвитку їх особистості.

Список використаних джерел

1. Савчин М. В. Духовний потенціал людини / М. В. Савчин. - Івано-Франківськ: Плай, 2001. – С. 203.
2. Каменская В. Г. Возрастные и гендерные особенности системы психологической защиты: на примере подростково-юношеской выборки / В.Г. Каменская, С.В. Зверева. - *Психологический журнал*. - 2005. – Т. 26. № 4. - С.77-88.
3. Валицкас Г. К. Самооценка у несовершеннолетних правонарушителей / Г. К.

Валицкас. – *Вопросы психологии*. – 1989. – № 1. – С. 45–54.

References

1. Savchyn, M.V. 2001. *Dukhovnyy potentsial lyudyny [The spiritual potential of man]*. Ivano-Frankivsk: Plai.
2. Kamenskaia, V.H., Zvereva S.V., 2005. Vozrastnye y hendernye osobennosty systemy psikhologicheskoi zashchyty: na prymere podrostkovo-iunosheskoi vyborky [Age and gender features of the psychological defense system: an example of a teenage-youth sample]. *Psychological Journal*, 26, 4, pp. 77-88.
3. Valytskas, H.K., 1989. Samootsenka u nesovershennoletnykh pravonarushyteley [Self-esteem in juvenile offenders]. *Questions psychologists*, 1, pp. 45–54.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>